

*Monika Klimowicz**
*Małgorzata Michalewska-Pawlak***
*Dorota Moroń****

Inwestycje społeczne w Polsce na tle wybranych rozwiązań europejskich

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie analizy rozwiązań inwestycyjnych stosowanych aktualnie w polskiej polityce społecznej wraz z przedstawieniem podejścia do inwestycji społecznych (IS) implemmentowanego w wybranych państwach europejskich. Omówienie głównych instrumentów realizacji IS oparte na wyselekcjonowanych przykładach na gruncie narodowym poprzedzone zostało syntetycznym przeglądem wyjaśniającym koncepcyjne konotacje omawianego pojęcia. W części tej uwzględnione zostało stanowisko Komisji Europejskiej (KE) w sprawie wdrażania IS w praktyce polityki społecznej państw członkowskich Unii Europejskiej (UE).

Analiza istniejących rozwiązań proinwestycyjnych obejmuje wybrane państwa, które reprezentują cztery typy *welfare state*: anglosaski, kontynentalny, śródziemnomorski oraz skandynawski. Powyższa typologia wykorzystana na potrzeby artykułu została zaproponowana m.in. przez S. Leibfrieda, M. Ferrerę czy G. Bonoliego w oparciu o klasyczną koncepcję reżimów dobrobytu G. Esping-Andersena. Przegląd IS realizowanych w praktyce polskiej polityki społecznej wskazuje, że stanowi ona odrębny typ zwany paternalistyczno-rynkową hybrydą, w której obok rozwiązań inwestycyjnych funkcjonują tradycyjne instrumenty kompensacyjne i transfery pieniężne.

* **Monika Klimowicz** – Katedra Studiów Europejskich, Uniwersytet Wrocławski, e-mail: monika.klimowicz@uwr.edu.pl.

** **Małgorzata Michalewska-Pawlak** – Katedra Studiów Europejskich, Uniwersytet Wrocławski, e-mail: malgorzata.michalewska@uni.wroc.pl.

*** **Dorota Moroń** – Instytut Politologii, Uniwersytet Wrocławski, e-mail: dorota.moron@uwr.edu.pl.

Artykuł prezentuje wyniki badań empirycznych uzyskane w ramach realizacji naukowego projektu badawczego *Innovative Social Investment Strengthening Communities in Europe* (InnoSI)¹, sfinansowanego przez KE z programu Horyzont 2020. Wykorzystane zostały w nim raporty opracowane przez zespoły badawcze współpracujące w ramach konsorcjum InnoSI: Uniwersytet Wrocławski, Manchester Metropolitan University, Panteion University of Social and Political Sciences, Turku University of Applied Sciences oraz Westfälische Wilhelms-Universität Münster. Jego treść oparta została także na ustaleniach zawartych w aktualnej naukowej literaturze przedmiotu z obszaru IS.

Koncepcyjne ujęcie inwestycji społecznych

Dyskusje nad kształtowaniem się inwestycyjnego podejścia do realizacji polityki społecznej trwają wśród badaczy od lat 90. ubiegłego stulecia, natomiast intensyfikacja działań na rzecz implementacji IS przez państwa UE jest obserwowana od momentu nasilania się przemian społecznych, gospodarczych i demograficznych w Europie, które powodują narastanie wyzwań, z którymi europejskie państwa opiekuńcze, stosując transfery pieniężne, nie do końca potrafiły sobie poradzić. Wśród problemów wymagających pilnej i efektywnej interwencji publicznej wymieniane są: kryzys demograficzny, wzrost poziomu bezrobocia i wykluczenia społecznego, kryzys tradycyjnego modelu rodziny, nowe ryzyka socjalne na każdym etapie życia, wymogi globalnej konkurencyjności i społeczeństwa opartego na wiedzy².

Sformułowanie propozycji nowego paradygmatu polityki społecznej mającego stanowić odpowiedź na wyżej wskazane problemy obejmowało redefinicję celów polityki społecznej, która w świetle założeń nowego paradygmatu ma stanowić nakład podlegający zwrotowi w określonej perspektywie czasowej. IS nie są zatem kosztem, ale instrumentem, dzięki któremu zainwestowane środki publiczne w rozwój zasobów ludzkich i społecznych mają w przyszłości przynieść konkretne zyski ekonomiczne i społeczne³, chociażby w postaci wzrostu dzietności społeczeństw, lepiej wykwalifikowanych zasobów pracy, użytecznych dla budowania konku-

¹ *Innovative Social Investment Strengthening Communities in Europe*, nr grantu 649189, <http://innosi.eu/> (dostęp 29.01.2018).

² F. Pazderski, *Innowacyjne inwestycje społeczne. W poszukiwaniu efektywnych odpowiedzi na wyzwania naszych czasów*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2017, s. 2–3.

³ M. Michalewska-Pawlak, *Unia Europejska wobec paradygmatu inwestycji społecznych*, „Wrocławskie Studia Polilogiczne”, nr 23/2017, s. 96.

rencyjnej gospodarki, zwiększenia odsetka zdrowych i samodzielnych finansowo i życiowo seniorów, mniejszej liczby osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wskazując na cechy IS, warto podkreślić, że są to działania skierowane do wszystkich grup społecznych i zawodowych, do obywateli w całym cyklu życia: od urodzenia po wiek dojrzały i mają one przygotować ich do radzenia sobie z wyzwaniami, jakich doświadczają na różnych etapach swojego życia⁴. Mają więc inkluzywny charakter, ponieważ korzyści odnoszone z ich implementacji obejmują całe społeczeństwo, rozumiane jako podatnicy partycypujący w finansowaniu inwestycji.

Obok celu i efektów, jakie mają generować działania zdefiniowane jako IS, równie istotną rolę odgrywa forma ich realizacji. Przede wszystkim mają one wymiar aktywizacyjny, zarówno w obszarze zawodowym, jak i społecznym, a więc koncentrują się na takich formach wsparcia, jak: szkolenia, staże, programy profilaktyczne, zdrowotne, społeczne, edukacyjne, aktywizacyjne, wolontariat, jednocześnie nie wykluczając całkowicie transferów pieniężnych i rzeczowych. Istotą podejścia inwestycyjnego jest jego zindywidualizowany charakter, który wyraża się w fakcie, że adresat działań społecznych jest traktowany jako jednostka specyficzna, posiadająca określony potencjał i potrzeby, dlatego każde wsparcie, niezależnie od jego charakteru, powinno być zindywidualizowane i dostosowane do potrzeb, oczekiwań i możliwości jego odbiorcy⁵.

Niebagatelny wpływ na zdefiniowanie celu, zakresu i działań mieszczących się w koncepcji IS miała aktywność KE, która w 2013 r. opublikowała dokument „Pakiet Inwestycji Społecznych”⁶, rekomendując państwom członkowskim wdrożenie podejścia inwestycyjnego do ich narodowych polityk społecznych. IS w opinii KE mają z jednej strony zapewnić lepszą ochronę socjalną obywateli UE, z drugiej zaś pozytywnie oddziaływać na generowanie wzrostu gospodarczego. Szczególnym obiektem zainteresowania KE są inwestycje w dzieci i młodzież w celu ich lepszego przygotowania do radzenia sobie w dorosłym życiu oraz aktywizacja społeczno-zawodowa osób dorosłych, która ma minimalizować możliwości wystąpienia ryzyk społecznych.

⁴ G. Esping-Andersen, D. Gallie, A. Hemerijck, J. Myles, *Why We Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002, s. 25.

⁵ C.F. Sabel, *Globalisation, New Public Services, Local Democracy: What's the Connection?*, OECD, 2005.

⁶ S. Dinan, *Tracing the European Union's Social Policy: The Social Investment Perspective*, <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/047649ea-f102-4d43-9e06-a0dffaa5403e.pdf> (dostęp 29.01.2018).

Chociaż rekomendacje KE nie mają dla państw członkowskich charakteru wiążącego, to powiązanie wydatkowania środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), które państwa członkowskie otrzymują z budżetu UE, pozytywnie wpływa na upowszechnienie się zarówno koncepcji, jak i implementacji IS w państwach UE. Wprawdzie, jak zostanie pokazane w drugiej części artykułu, państwa członkowskie w odmienny sposób implementują założenia podejścia inwestycyjnego do krajowych polityk społecznych, jednak takie elementy, jak aktywizacja zawodowa, szczególnie ludzi młodych, modernizacja systemów kształcenia i szkolenia w celu ich lepszego powiązania z wymogami rynku pracy czy wsparcie przedsiębiorczości społecznej, stanowią warunek wstępny uzyskania finansowania z EFS⁷.

Istniejące w polskiej literaturze naukowej definicje IS koncentrują się na implementacji założeń podejścia inwestycyjnego do poszczególnych obszarów szczegółowych polityki społecznej, takich jak: opieka nad dziećmi, wsparcie godzenia życia prywatnego i zawodowego, edukacja, opieka zdrowotna, wsparcie seniorów czy niepełnosprawnych⁸. Do IS jako działań adresowanych do różnych grup społecznych odwołuje się S. Golinowska, wskazując na znaczenie IS w cyklu życia, a także opisując polskie i europejskie działania i programy o charakterze inwestycyjnym⁹. Analizę polskich rozwiązań proinwestycyjnych oraz weryfikację metod ewaluacji rozwiązań inwestycyjnych prezentują autorki książki *Inwestycje społeczne jako paradygmat polityk publicznych w Unii Europejskiej*¹⁰. Jednocześnie podejmowane są badania, które wskazują na konieczność reorientacji obecnego modelu polityki społecznej w kierunku implementacji podejścia inwestycyjnego, wraz z omówieniem przyczyn postulowanych

⁷ Komisja Europejska, *Towards Social Investment for Growth and Cohesion – including implementing the European Social Fund 2014–2020*, COM(2013).

⁸ Zob. m.in.: I. Kotowska, *Uwagi o reorientacji podejścia do procesu dostosowań do zmiany demograficznej w Europie*, „Więś i Rolnictwo”, nr 1(162)/2014, s. 35–44; J. Suchecka, Z. Skrzypczak, *Inwestycje w zdrowie publiczne z perspektywy płatnika trzeciej strony*, „Problemy Zarządzania”, nr 11/2012, s. 204–226; A. Ciepielewska-Kowalik, *Usługi opieki i edukacji przedszkolnej w Polsce. Pytania o rolę organizacji non profit w budowaniu spójności społecznej*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 24(1)/2014, s. 63–80.

⁹ S. Golinowska, *Polityka społeczna adresowana do grup ludności w cyklu życia. Wyzwania dla teorii i praktyki*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 28(1)/2015, s. 15–43.

¹⁰ A. Wiktorska-Święcka, M. Klimowicz, M. Michalewska-Pawlak, D. Moroń, *Inwestycje społeczne jako paradygmat polityk publicznych w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.

zmian, wśród których wymieniane są: wyzwania demograficzne, bezrobocie czy kryzys finansów publicznych¹¹.

Inwestycje społeczne w wybranych państwach członkowskich UE

Porządek społeczny każdego kraju członkowskiego Unii Europejskiej charakteryzuje się właściwymi dla niego cechami specyficznymi. Dlatego zrozumienie, na jakich podstawach osadzony jest model polityki społecznej w praktyce poszczególnych państw członkowskich UE, umożliwia powiązanie określonego kontekstu wdrażania inwestycji społecznych w danym państwie z rozwiązaniami organizacyjnymi i instytucjonalnymi w danym modelu. Kontekst ten uwzględnia bowiem społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturowe uwarunkowania w rozumieniu inwestycji społecznych, ale również w modelu ich implementacji.

W związku z wielością koncepcji naukowych dotyczących europejskich modeli państw opiekuńczych i realizowanej w nich polityki społecznej¹² za najbardziej trafne z perspektywy celów niniejszego artykułu uznano odwołanie do zmodyfikowanej koncepcji reżimów polityki społecznej G. Esping-Andersena¹³, wyodrębniającej – poza trzema klasycznymi modelami – również model charakterystyczny dla państw śródziemnomorskich, co proponowali m.in. S. Leibfried, M. Ferrera czy G. Bonoli¹⁴ (tab. 1).

Państwa realizujące anglosaski model polityki społecznej poszukują rozwiązań opartych na mechanizmach rynkowych, z jednej strony zachęcając firmy prywatne do świadczenia usług socjalnych, z drugiej zaś ograniczając zakres odpowiedzialności służb publicznych¹⁵. Wynika to z faktu, że w modelu tym przyjmuje się, że główną zasadą polityki społecznej jest wolność jednostki, a najważniejszym czynnikiem wpływającym na

¹¹ Zob. m.in.: W. Anioł, *Kryzys finansowy w Europie – reperkusje dla polityki społecznej*, „Polityka Społeczna”, nr 4/2011, s. 1–6; M. Grewiński, *Inwestycyjna polityka społeczna. Nowy paradygmat państwa dobrobytu?* w: *Praca socjalna wobec wyzwań współczesności*, red. M. Kawińska, E. Bojanowska, t. 1, KONTRAST, Warszawa 2015, s. 291–309.

¹² Zob. W. Arts, J. Gelissen, *Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report*, „Journal of European Social Policy”, no. 12(2)/2002, s. 137–158; M. Książkowski, *Modele polityki społecznej*, IPiSS, Warszawa 1999, s. 8–19.

¹³ G. Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Oxford 1990.

¹⁴ W. Arts, J. Gelissen, op.cit.; M. Ferrera, *The “Southern” Model of Welfare in Social Europe*, „Journal of European Social Policy”, no. 6(1)/1996, s. 17–37; G. Bonoli, *Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach*, „Journal of Social Policy”, no. 26(3)/1997, s. 351–372.

¹⁵ Zob. R. Gabryszak, *Przeobrażenia europejskich państw opiekuńczych (welfare state)*, w: *Europejska polityka społeczna*, red. R. Gabryszak, D. Magierek, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 26.

Tabela 1. Klasyfikacja europejskich typów państw opiekuńczych

Model	Anglosaski	Kontynentalny	Śródziemnomorski	Skandynawski
Zakres opiekuńczości	Zabezpieczenie przed popadnięciem w ubóstwo przez gwarancje zaspokojenia potrzeb na minimalnym poziomie	Zabezpieczanie bytu w powiązaniu z pracą, uzupełnione różnego typu zasiłkami	Wysoki stopień korporatyzmu, niski stopień państwowego interwencjonizmu w sferze społecznej	Zapewnienie równości przez rozbudowany i powszechny system dobrobytu
Główne założenia i cechy	Uznanie ograniczonego prawa do transferu dochodów; państwo opiekuńcze jako kompensator ostatniej szansy w ramach polityki walki z ubóstwem; mieszany system finansowania świadczeń społecznych z niewielkim zakresem świadczeń o charakterze ubezpieczeniowym; ograniczone wydatki socjalne	Uznanie prawa do zabezpieczenia społecznego; silny związek między pracą a uprawnieniami społecznymi, finansowanymi głównie w ramach ubezpieczeń społecznych, uzupełnianymi przez świadczenia z pomocy społecznej; duży udział wydatków socjalnych w PKB	Proklamowane prawo do pracy i opieki społecznej z ograniczoną realizacją w praktyce; związek między pracą a niektórymi uprawnieniami społecznymi, finansowanymi głównie w ramach ubezpieczeń społecznych; świadczenia społeczne dostępne w wybranych obszarach ochrony socjalnej, bez gwarancji wsparcia w innych sferach; niski udział wydatków socjalnych w PKB	Ochrona socjalna jako prawo obywatelskie; uniwersalizm w świadczeniach społecznych; duży zakres świadczeń w różnych obszarach polityki społecznej; finansowanie głównie budżetowe; silna integracja organizacyjna państwa; duży udział wydatków socjalnych w PKB
Grupa docelowa	Nieliczni, najbardziej potrzebujący	Aktywni zawodowo i ich rodziny	Aktywni zawodowo i ich rodziny oraz osoby starsze	Wszyscy obywatele

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Arts, J. Gelissen, *Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report*, „Journal of European Social Policy”, no. 12(2)/2002, s. 137–158; M. Ferrera, *The “Southern” Model of Welfare in Social Europe*, „Journal of European Social Policy”, no. 6(1)/1996, s. 17–37; G. Bonoli, *Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach*, „Journal of Social Policy”, no. 26(3)/1997, s. 351–372.

funkcjonowanie społeczeństwa ma być mechanizm rynkowy. Zatem oddziaływanie państwa na społeczeństwo musi mieć charakter ograniczony i być realizowane w minimalnym stopniu, tak by nie wpływać na zmianę struktury społecznej, a jedynie wspierać najsłabszych i najmniej uprzywilejowanych obywateli. W efekcie w polityce społecznej dominujące znaczenie mają świadczenia o charakterze opiekuńczym, skierowane do osób o niskich dochodach.

W Wielkiej Brytanii inwestycje społeczne rozumiane są jako inwestowanie zaangażowane społecznie (ang. *social impact investment*). Oznacza to inwestowanie środków finansowych w działalność organizacji *non profit*, takich jak organizacje wolontariackie, społeczne czy przedsiębiorstwa społeczne¹⁶. Publiczne i prywatne inwestowanie tego typu ma nie tylko przynieść określony zwrot dla inwestora, ale także wykreować wartość społeczną danego działania. „Inwestowanie zaangażowane społecznie ma swoje źródło w pracach Grupy Zadaniowej ds. Inwestycji Społecznych (ang. *Social Investment Task Force*), utworzonej w 2000 r. przez Partię Pracy, związanych z wizją Konserwatystów o budowaniu tzw. «wielkiego społeczeństwa» i silniejszą rolą aktorów niepaństwowych w osiąganiu sprawiedliwości społecznej»¹⁷. Inwestycyjne podejście do działania w obszarze polityk publicznych zauważyć można w reformie świadczeń powszechnych oraz zależnych od dochodu, w tym m.in. państwowych emerytur i rent, systemu podatkowego, świadczeń dla bezrobotnych, świadczeń mieszkaniowych, zasiłków rodzinnych, ulg podatkowych oraz ogólnego limitu świadczeń. W tym względzie dużą popularnością cieszą się instrumenty inwestowania zaangażowanego społecznie, w tym w szczególności obligacje społeczne (ang. *social impact bonds*). Instrument ten po raz pierwszy został zastosowany przez Wielką Brytanię w 2010 r., kiedy to uruchomiono pilotażowy projekt mający na celu resocjalizację więźniów, finansowany za pomocą obligacji społecznych.

W odmienny sposób podchodzi się do inwestycji społecznych w modelu kontynentalnym, który dopuszcza interwencję państwa w sferę polityki społecznej głównie w dziedzinach niezakłócających funkcjonowania gospodarki rynkowej i niehamujących rozwoju gospodarczego. W tym modelu podkreśla się znaczenie rodziny w zaspokajaniu potrzeb jednostek¹⁸, a także promowanie tradycyjnego modelu rodziny oraz świadczeń rodzinnych stymulujących macierzyństwo.

Inwestycje społeczne pojawiają się zatem w kontekście debaty nad polityką rodzinną, usługami społecznymi oraz polityką rynku pracy, w ramach których są one definiowane jako interwencje zorientowane na zbilansowanie działań politycznych, gdyż spełniają funkcję społeczną

¹⁶ S.J. Barnett, G. Bailey, C. Fox, *A provisional overview of public policy according to 'social investment' from institutional perspective according to policy instruments analysis and public policy analysis, D2.3. Report on best practices according to "social investment"*, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015, s. 10.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ W.S. Zgliczyński, *Polityka społeczna w państwach UE – wydatki i rozwiązania modelowe*, „INFOS Biuro Analiz Sejmowych. Zagadnienia społeczno-gospodarcze”, nr 10/2017, s. 3, [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/1F477741D5BACEFDC12581980041F5DA/\\$file/Infos_233.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/1F477741D5BACEFDC12581980041F5DA/$file/Infos_233.pdf) (dostęp 4.01.2018).

o określonej wartości, którą można mierzyć w kategoriach pieniężnych¹⁹. Co ciekawe, pojęcie inwestycji społecznych nie jest obecnie ani jednoznacznie określone, ani też szeroko stosowane w debacie publicznej w Niemczech. Tematyka inwestycji społecznych była początkowo podejmowana przez fundacje oraz podmioty prywatne, których celem było mierzenie sukcesu otrzymywanych dotacji na projekty pożytku publicznego. Termin ten jest dziś coraz częściej stosowany przez różnego typu komitety przyznające publiczne i/lub prywatne środki finansowe na projekty społeczne²⁰.

W obszarze działań publicznych koncepcja inwestycji społecznych używana jest w Niemczech w dwóch różnych kontekstach:

- w debacie dotyczącej wydatków na cele społeczne, kulturowe i ekologiczne;
- w dyskusjach polityków, którzy uzasadniają znaczenie i potrzebę zmiany wydatków na cele społeczne w czasach oszczędności w sensie przedstawianej przez KE koncepcji inwestycji społecznych²¹.

Warto zwrócić uwagę, że działania niemieckich władz publicznych realizujących politykę rodzinną mają u podstaw swojej działalności wzajemnie wykluczające się cele, np. Ministerstwo Spraw Społecznych dąży do równego uczestnictwa obojga płci w rynku pracy, a Ministerstwo do spraw Rodziny wspiera tradycyjny model rodziny. W konsekwencji wpływ inwestycji społecznych na wybrane grupy społeczne (np. samotne matki) jest ograniczony²². Skuteczna realizacja koncepcji inwestycji społecznych zależy od spełnienia skomplikowanych warunków, zgodnych co do kierunku oraz skoncentrowanych przede wszystkim na wybranych wartościach i celach społecznych. W Niemczech zaś działania polityczne zmierzające do integracji na rynku pracy, lecz nieuwzględniające przyczyn bezrobocia (np. niewystarczających kwalifikacji na dane stanowisko, problemów zdrowotnych lub rodzinnych obywateli), prowadzą do krótkoterminowego zatrudnienia zamiast do długotrwałej obecności danej osoby na rynku pracy²³. Warto jed-

¹⁹ A. Zimmer, M. Freise, C. Schönert, *Innosy policy review and cross European comparative research. Germany*, D2.3 Report on best practices, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015, s. 2.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² A. Wiktorska-Święcka, M. Klimowicz, M. Michalewska-Pawlak, D. Moroń, op.cit., s. 67.

²³ Zob. I. Dingeldey, *Aktivierender Wohlfahrtsstaat und sozialpolitische Steuerung*, "Aus Politik und Zeitgeschichte", nr 3-9/2006, s. 3-9, <http://www.bpb.de/apuz/29901/aktivierender-wohlfahrtsstaat-und-sozialpolitische-steuerung?p=all> (dostęp 26.06.2017) oraz S. Lehndor, *Motor der Entwicklung – oder fünf es Rad am Wagen?*

nak zwrócić uwagę, że koncentracja na grupach społecznych uzyskujących stałe dochody i na niskokosztowych działaniach nie jest w pełni odpowiedzialnością na realizację założeń społecznego inwestowania.

W modelu skandynawskim państwo zapewnia wszystkim obywatelom powszechne prawo do świadczeń. Idea inwestycji społecznych pojawiła się tam już w latach 30. XX w. dzięki badaniom A. i G. Myrdalów. Opracowali oni koncepcję polityki społecznej zorientowanej na wydajną organizację produkcyjną i reprodukcyjną, w ramach której polityka społeczna postrzegana była jako inwestycja, a nie koszt²⁴. Skandynawski model państwa opiekuńczego obejmuje elementy polityki wyrównywania szans społecznych, takie jak powszechna, wysokiej jakości opieka dzienna dla dzieci, rozbudowana polityka rodzinna, wysokiej jakości systemy edukacji oraz polityka promowania równości.

Powyzsze podejście oparte na szerokim zastosowaniu inwestycji społecznych obecne jest w Finlandii. Celem jest utrzymanie pozytywnych relacji między gospodarką a polityką *welfare*²⁵. W wielu obszarach paradygmat inwestycji społecznych stanowi podbudowę działań społecznych, a ich uniwersalizm jest główną ideą fińskiej polityki społecznej. Pojęcie inwestycji społecznych jest ściśle zatem powiązane z państwem opiekuńczym, uniwersalizmem i socjaldemokracją²⁶.

Debatę publiczną na temat polityki społecznej jako kluczowego elementu rozwoju rozpoczęto w Finlandii już w latach 60. XX w., niemniej jednak nie postrzegano wówczas działań z zakresu polityki społecznej jako inwestycji. W latach 90. XX w. (za czasów rządu socjaldemokratycznego premiera P. Lipponena) idea inwestycji społecznych została uznana za kluczowy kierunek działań w sferze edukacji, badań i rozwoju, jednocześnie zaostrzono warunki przyznawania zasiłków dla bezrobotnych i zwiększono działania aktywizujące obywateli. Obecnie, jako że za główne wyzwanie polityk publicznych w Finlandii uważa się uzyskanie stabilności finansów publicznych, idea inwestycji społecznych rozpatrywana jest przede wszystkim w kontekście ich finansowania.

Soziale Dienstleistungen als gesellschaftliche Investitionen, w: *Das Politische in der Arbeitspolitik. Ansatzpunkte für eine nachhaltige Arbeits- und Arbeitszeitgestaltung*, red. S. Lehdor, Edition Sigma, Berlin 2006.

²⁴ Zob. N. Morel, B. Palier, J. Palme, *Social investment: a paradigm in search of a new economic model and political mobilisation*, w: *Towards a social investment welfare state?*, red. N. Morel, B. Palier, J. Palme, Policy Press, Bristol 2012, s. 353–376.

²⁵ *Innosi policy review and cross European comparative research. Finland*, D2.3 Report on best practices, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015, s. 4.

²⁶ *Ibidem*.

Model śródziemnomorski charakteryzuje się niewielkim stopniem interwencji państwa w sferę polityki społecznej. W greckiej literaturze naukowej omawiana jest rola różnych podmiotów w opracowywaniu i wdrażaniu innowacji społecznych. Na przykład D. Balourdos i K. Geormas przedstawiają znaczenie organizacji *non profit*, sektora gospodarki społecznej i partnerstw publiczno-prywatnych w dostarczaniu innowacyjnych rozwiązań problemów społecznych²⁷.

Niemniej jednak ani w dokumentach rządowych, ani samorządowych nie funkcjonuje oficjalne pojęcie inwestycji społecznych. Przyjęta zaś została, choć w sposób roboczy i nieoficjalny, definicja inwestycji społecznych zaproponowana przez UE. W konsekwencji inwestycje społeczne są w Grecji trudne do identyfikowania. Wydatki na politykę społeczną są generalnie postrzegane jako koszty, a nie inwestycja w kapitał ludzki i społeczny. Można zatem stwierdzić, że podejście inwestycyjne w greckiej polityce społecznej nie zostało bezpośrednio wprowadzone.

W oficjalnych dokumentach nie ma wzmianek ani sugestii, że podejście inwestycyjne jest częścią agendy w ramach realizowanych polityk publicznych lub nawet, że jest postrzegane przez decydentów jako istotny paradygmat działań w sferze społecznej. Nie ma jednocześnie oznak, że można by je wypracować, zapewniając odpowiednią równowagę między konsolidacją fiskalną, wzrostem gospodarczym i dobrobytem społeczeństwa²⁸. Niemniej jednak niektóre z działań polityki społecznej można zaklasyfikować jako działania inwestycyjne²⁹. Kluczowe obszary polityki społecznej w Grecji, w których odnaleźć można fragmentaryczne rozwiązania inwestycyjne, to edukacja, opieka nad dziećmi, opieka zdrowotna, szkolenia, pomoc w poszukiwaniu pracy i rehabilitacja³⁰.

Znaczenie inwestycji społecznych w Polsce

Polska polityka społeczna i gospodarcza, podobnie zresztą jak polityki społeczne innych krajów potransformacyjnych Europy Środkowej i Wschodniej, nie wpisuje się bezpośrednio w modele wyróżniane dla państw Europy Zachodniej. Wielu autorów wskazuje zresztą w tym kontekście na specyficzny model polityki społecznej, charakterystyczny dla

²⁷ A. Wiktorska-Święcka, M. Klimowicz, M. Michalewska-Pawlak, D. Moroń, *op.cit.*, s. 62.

²⁸ A. Koronaiou, G. Alexias, A. Sakellariou, G. Vayias, *WP2: Policy And Policy Instruments Review. Greece*, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015, s. 3.

²⁹ *Ibidem*, s. 2.

³⁰ *Ibidem*, s. 3.

państw postkomunistycznych³¹, i specyfikę reformowania polityki społecznej. Polegała ona – w odróżnieniu od kompleksowych reform gospodarczych czy politycznych – na stosowaniu głównie działań doraźnych i charakteryzowała się jednoczesnym wykorzystywaniem różnych strategii – należących do odmiennych tradycyjnych modeli polityki społecznej (np. dążenia do minimalizacji zaangażowania państwa w sferę społeczną wraz z próbą utrzymania socjalnych rozwiązań z poprzedniego ustroju)³². M. Księżopolski określa ten model mianem paternalistyczno-rynkowej hybrydy, wskazując na dwoistość polityki społecznej, przejawiającą się z jednej strony dużym zakresem zależności poziomu zaspokojenia potrzeb obywateli od pozycji na rynku (rynkowość), z drugiej zaś znaczącym zasięgiem działalności państwa w sferze społecznej, które przejmuje dużą część odpowiedzialności za zaspokojenie wielu potrzeb i realizuje ją przez publiczne systemy świadczeń pieniężnych i usług, ale także kontrolę nad funkcjonowaniem pozarządowych i prywatnych instytucji, które realizują zadania w sferze społecznej (etatyzm)³³. Można wykazać podobieństwo z modelem kontynentalnym, głównie w związku z kluczowym znaczeniem systemów ubezpieczeniowych adresowanych do osób pracujących i ich rodzin, ale wyróżnić także elementy wspólne z pozostałymi modelami występującymi w Europie Zachodniej. Na przykład, podobnie jak w modelu anglosaskim, występuje tu znaczący związek rzeczywistego zaspokojenia potrzeb z pozycją danej osoby na rynku pracy, występują duże nierówności dochodowe czy selektywność świadczeń innych niż ubezpieczeniowe. Tak samo jak w modelu skandynawskim, państwo odgrywa kluczową rolę jako podmiot polityki społecznej. Zatem w modelu charakterystycznym dla postkomunistycznych państw Europy Środkowej i Wschodniej, w tym Polski, wykorzystywane są różnorodne rozwiązania, charakterystyczne dla poszczególnych, tradycyjnych systemów opiekuńczych.

Hybrydowość rozwiązań polskiego systemu polityki społecznej i gospodarczej przekłada się również na podejście do inwestycji społecznych. Podkreślić należy, że w praktyce polskiej polityki społecznej nie pojawiła się dotychczas jedna obowiązująca definicja inwestycji społecznych, brak jest też jednolitego stanowiska co do inwestycji społecznych. Także, jak zostało pokazane w pierwszej części artykułu, w polskiej literaturze

³¹ M. Żukowski, *Social policy regimes in the European countries*, w: *Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model*, red. S. Golinowska, P. Hengstenberg, M. Żukowski, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009, s. 28–29.

³² M. Księżopolski, op.cit., s. 36–40.

³³ M. Księżopolski, *Dokąd zmierza polityka społeczna w Polsce?*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 16/2011, s. 28–33.

naukowej pojęcie inwestycji społecznych nie jest szeroko analizowane. Można zatem wskazać, że w praktyce polityki społecznej w Polsce nacisk na inwestycyjność wdrażanych rozwiązań jest mało widoczna, a dominuje ujęcie polityki społecznej jako mechanizmu redystrybucji dochodów dla wsparcia realizacji ważnych celów społecznych i pomocy grupom słabszym i zagrożonym marginalizacją. Jednakże w ostatnich latach paradygmat ten zaczyna przebijać się zarówno w teorii, jak i praktyce polityki społecznej, jako ważny aspekt realizowanych działań społecznych. Z pewnością sprzyja temu promocja inwestycji społecznych ze strony UE, w tym nacisk na wdrażanie rozwiązań inwestycyjnych w ramach wykorzystywania funduszy europejskich³⁴ oraz wdrażanie paradygmatu inwestycyjnego w innych państwach UE (szczególnie w kontekście sięgania przez Polskę po pozytywnie zweryfikowane w innych krajach rozwiązania inwestycyjne).

W ostatnich latach pojawiło się w polskiej polityce społecznej wiele rozwiązań, które mogą być uznane za inwestycje społeczne. Istotne obszary ich realizacji to:

- Polityka rodzinna – odnotować tu należy rozwiązania w zakresie łączenia życia zawodowego i rodzinnego w postaci rozwoju opieki nad dziećmi do lat 3 (zmiany regulacji prawnych odnośnie do opieki nad dziećmi do lat 3, wprowadzenie nowych form opieki, np. instytucji dziennego opiekuna, znaczący wzrost liczby miejsc w instytucjach opieki nad dziećmi do lat 3) oraz zmiany w systemie urlopów związanych z rodzicielstwem (wprowadzenie urlopu ojcowskiego, rodzicielskiego, wydłużenie czasu trwania płatnych urlopów dla rodziców, uelastycznienie zasad korzystania z urlopów);
- Polityka rynku pracy i pomocy społecznej – przede wszystkim przez zwiększanie nacisku na aktywne instrumenty wsparcia osób bezrobotnych i poszukujących pracy, wprowadzanie nowych rozwiązań, np. w formie bonów dla osób poniżej 30. roku życia (szkoleniowego, stażowego, zatrudnieniowego, na zasiedlenie), wsparcie osób w wieku produkcyjnym niemobilnym i wydłużenie ich aktywności na rynku pracy w ramach Programu „Solidarność pokoleń 50+”, włączanie podmiotów niepublicznych w aktywizację zawodową (np. przez współpracę publicznych służb zatrudnienia z agencjami zatrudnienia), wsparcie aktywizacyjne kierowane do osób niepełnosprawnych w formie różnych programów finansowanych ze środków PFRON, łączenie aktywizacji i integracji społecznej (Program Aktywizacja i Integracja), usługowe wsparcie rodzin wymagających

³⁴ S. Dinan, op.cit., s. 6–7.

pomocy w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez asystenta rodziny;

- Polityka edukacyjna i szkolnictwa wyższego – przez wprowadzanie rozwiązań zapewniających synergię między edukacją a rynkiem pracy w ramach programów kładących nacisk na umiejętności praktyczne, wdrażanie kierunków zamawianych, praktycznych profili studiów wyższych;
- Polityka senioralna – przez aktywizację seniorów i włączenie ich w życie społeczności lokalnych, m.in. w ramach projektów finansowanych z Rządowego Programu Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (ASOS), kompleksowe wsparcie seniorów o charakterze aktywizacyjnym, opiekuńczym i rehabilitacyjnym przez rozwój dziennych domów oraz klubów w ramach programów „Senior-WIGOR” i „Senior+”³⁵.

Podkreślić należy, że wiele wprowadzanych w ostatnich latach rozwiązań zaczerpniętych zostało z praktyki państw Europy Zachodniej reprezentujących różne modele polityki społecznej. Pomysły rynkowe, jak współpraca sektora publicznego z podmiotami prywatnymi, współwystępują z rozwiązaniami o charakterze ubezpieczeniowym (jak np. urlopy dla rodziców) i włączającymi trzeci sektor, charakterystycznymi dla modelu kontynentalnego, czy zwiększaniem zakresu usług, np. w dziedzinie opieki nad małym dzieckiem czy pomocy społecznej, specyficznych dla modelu skandynawskiego. Wskazuje to wyraźnie na hybrydowość stosowanych w polskiej polityce społecznej rozwiązań, ale również na ich podobieństwo z działaniami realizowanymi w innych krajach UE.

Specyficzne dla Polski jest uzupełnianie usług i prawnych rozwiązań wdrażanych w polityce społecznej transferami finansowymi. Wobec ograniczonych środków finansowych wiele państw ukierunkowuje się współcześnie na ograniczanie transferów³⁶, natomiast w przypadku Polski stają się one ważnym instrumentem działań w zakresie polityki społecznej, szczególnie wsparcia rodzin. Za przykład służyć może powszechnie znany Program „Rodzina 500+”, ale również wprowadzenie świadczenia rodzicielskiego w ramach świadczeń rodzinnych czy pod-

³⁵ A. Wiktorska-Święcka, M. Klimowicz, M. Michalewska-Pawlak, D. Moroń, op.cit., s. 73–85; A. Wiktorska-Święcka, M. Klimowicz, M. Michalewska-Pawlak, D. Moroń, F. Pazderski, *Innosi policy review and cross European comparative research: Poland*, D2.3 Report on best practices, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.

³⁶ F. Vandenbroucke, K. Vleminckx, *Disappointing poverty trends: is the social investment state to blame?*, „Journal of European Social Policy”, no. 21(5)/2011, s. 450–471.

niesienie wysokości świadczeń dla rodziców opiekujących się dziećmi niepełnosprawnymi.

Podsumowanie

Jak wskazuje praktyka polityczna, IS są przedmiotem zainteresowania i realizacji zarówno na poziomie UE, jak i poszczególnych państw członkowskich. Chociaż nie istnieje jedna, wspólna definicja na określenie, czym w istocie rzeczy jest podejście inwestycyjne, można wyodrębnić jego cechy konstytutywne, do których zalicza się wsparcie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego mające podnieść jego społeczną i ekonomiczną produktywność. Poszczególne państwa europejskie ze względu na zróżnicowane systemy społeczne, polityczne, ekonomiczne i kulturowe w odmienny sposób podchodzą do inwestowania w rozwój społeczny, natomiast ich wspólnym celem jest osiąganie jak najlepszych efektów społecznych w postaci integracji społecznej i zawodowej swoich obywateli w warunkach ograniczonych zasobów finansowych.

Inwestycyjna polityka społeczna nie jest wprawdzie koncepcją, która wyznacza kierunek rozwoju polskiej polityki społecznej, jednakże traktowanie jej – szczególnie działań na rzecz rodzin, w obszarze edukacji, a także wsparcia grup najsłabszych i zagrożonych marginalizacją – jako inwestycji coraz częściej dostrzegalne jest w myśleniu o polityce społecznej. Z analizy genezy podejścia inwestycyjnego w Polsce wynika, że źródłem inspiracji dla jego realizacji są działania UE i państw zachodnioeuropejskich podejmowane na rzecz realizacji efektywnej polityki społecznej. Specyficzne dla polskiej polityki społecznej ostatnich lat są szerokie działania w obszarze wsparcia rodzin oraz uznanie dla transferów społecznych, co powoduje, że państwo nie zastępuje ich usługami czy rozwiązaniami prawnymi, ale zapewnia współwystępowanie różnego rodzaju instrumentów. Polska polityka społeczna sięga do pozytywnie zweryfikowanych rozwiązań wdrażanych w innych krajach UE, stąd można powiedzieć, że aktualny jej model nadal jest konglomeratem różnorodnych rozwiązań, realizowanych zwłaszcza w ramach modelu kontynentalnego, ale też skandynawskiego, śródziemnomorskiego i anglosaskiego.

Bibliografia

- Anioł W., *Dylematy polityki rodzinnej w Europie na przykładzie doświadczeń skandynawskich*, „Studia Europejskie”, nr 65/2013, s. 113–134.
- Anioł W., *Kryzys finansowy w Europie – reperkusje dla polityki społecznej*, „Polityka Społeczna”, nr 4/2011, s. 1–6.
- Anioł W., *Szlak Norden. Modernizacja po skandynawsku*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa 2012.
- Arts W., Gelissen J., *Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report*, „Journal of European Social Policy”, no. 12(2)/2002, s. 137–158.
- Barnett S.J., Bailey G., Fox C., *A provisional overview of public policy according to ‘social investment’ from institutional perspective according to policy instruments analysis and public policy analysis*, D2.3. Report on best practices according to “social investment”, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.
- Bonoli G., *Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach*, „Journal of Social Policy”, no. 26(3)/1997, s. 351–372.
- Ciepielewska-Kowalik A., *Usługi opieki i edukacji przedszkolnej w Polsce. Pytania o rolę organizacji non profit w budowaniu spójności społecznej*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 24(1)/2014, s. 63–80.
- Dinan S., *Tracing the European Union’s Social Policy: The Social Investment Perspective*, <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/047649ea-f102-4d43-9e06-a0dffaa5403e.pdf><https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/047649ea-f102-4d43-9e06-a0dffaa5403e.pdf> (dostęp 29.01.2018).
- Dingeldey I., *Aktivierender Wohlfahrtsstaat und sozialpolitische Steuerung*, „Aus Politik und Zeitgeschichte”, nr 3–9/2006, <http://www.bpb.de/apuz/29901/aktivierender-wohlfahrtsstaat-und-sozialpolitische-steuerung?p=all> (dostęp 26.06.2017).
- Esping-Andersen G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Oxford 1990.
- Esping-Andersen G., Gallie D., Hemerijck A., Myles J., *Why We Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- Ferrera M., *The “Southern” Model of Welfare in Social Europe*, „Journal of European Social Policy”, no. 6(1)/1996, s. 17–37.
- Gabryszak R., *Przeobrażenia europejskich państw opiekuńczych (welfare state)*, w: *Europejska polityka społeczna*, red. R. Gabryszak, D. Magierek, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
- Golinowska S., *Polityka społeczna adresowana do grup ludności w cyklu życia. Wyzwania dla teorii i praktyki*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 28(1)/2015, s. 15–43.

- Grewiński M., *Inwestycyjna polityka społeczna oparta na usługach – w kierunku nowego modelu welfare state*, w: *Innowacyjna polityka społeczna*, red. M. Grewiński, A. Karwacki, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka, Warszawa 2015, s. 58–76.
- Grewiński M., *Inwestycyjna polityka społeczna. Nowy paradygmat państwa dobrobytu?* w: *Praca socjalna wobec wyzwań współczesności*, red. M. Kawińska, E. Bojanowska, t. 1, KONTRAST, Warszawa 2015, s. 291–309.
- Innovative Social Investment Strengthening Communities in Europe*, <http://innosi.eu/> (dostęp 29.01.2018).
- Innosi policy review and cross European comparative research. Finland, D2.3 Report on best practices*, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.
- Koronaïou A., Alexias G., Sakellariou A., Vayias G., *WP2: Policy And Policy Instruments Review. Greece*, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.
- Kotowska I., *Uwagi o reorientacji podejścia do procesu dostosowań do zmiany demograficznej w Europie*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 1(162)/2014, s. 35–44.
- Księżopolski M., *Dokąd zmierza polityka społeczna w Polsce?*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 16/2011, s. 15–37.
- Księżopolski M., *Modele polityki społecznej*, IPiSS, Warszawa 1999.
- Lehndor S., *Motor der Entwicklung – oder für es Rad am Wagen? Soziale Dienstleistungen als gesellschaftliche Investitionen*, w: *Das Politische in der Arbeitspolitik. Ansatzpunkte für eine nachhaltige Arbeits- und Arbeitszeitgestaltung*, red. Lehndor, Edition Sigma, Berlin 2006.
- Michalewska-Pawlak M., *Unia Europejska wobec paradygmatu inwestycji społecznych*, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, nr 23/2017, s. 93–107.
- Morel N., Palier B., Palme J., *Polityka społeczna jako inwestycja*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka, Warszawa 2015.
- Morel N., Palier B., Palme J., *Social investment: a paradigm in search of a new economic model and political mobilisation*, w: N. Morel, B. Palier, J. Palme, *Towards a social investment welfare state?*, Policy Press, Bristol 2012.
- Pazderski F., *Innowacyjne inwestycje społeczne. W poszukiwaniu efektywnych odpowiedzi na wyzwania naszych czasów*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2017.
- Sabel C.F., *Globalisation, New Public Services, Local Democracy: What's the Connection?*, OECD, 2005.
- Suchecka J., Skrzypczak Z., *Inwestycje w zdrowie publiczne z perspektywy płatnika trzeciej strony*, „Problemy Zarządzania”, nr 11/2012, s. 204–226.
- Surdej A., Brzozowski J., *Rozwój systemu usług opiekuńczych dla osób nie-samodzielnych we Francji: implikacje dla Polski*, „Polityka Społeczna”, nr 1/2012, s. 8–13.

- Vandenbroucke F., Vleminckx K., *Disappointing poverty trends: is the social investment state to blame?*, „Journal of European Social Policy”, no. 21(5)/2011, s. 450–471.
- Wiktorska-Święcka A., Klimowicz M., Michalewska-Pawlak M., Moroń D., *Inwestycje społeczne jako paradygmat polityk publicznych w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.
- Wiktorska-Święcka, A., Klimowicz M., Michalewska-Pawlak M., Moroń D., Pazderski F., *Innosi policy review and cross European comparative research: Poland*, D2.3 Report on best practices, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.
- Zgliczyński W.S., *Polityka społeczna w państwach UE – wydatki i rozwiązania modelowe*, „INFOS Zagadnienia społeczno-gospodarcze”, nr 10/2017, [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/1F477741D5BACEFDC12581980041F5DA/\\$file/Infos_233.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/1F477741D5BACEFDC12581980041F5DA/$file/Infos_233.pdf) (dostęp 4.01.2018).
- Zimmer A., Freise M., Schönert C., *Innosi policy review and cross European comparative research. Germany*, D2.3 Report on best practices, European Commission, Research Executive Agency, Brussels 2015.
- Zukowski M., *Social policy regimes in the European countries*, w: *Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model*, red. S. Golinowska, P. Hengstenberg, M. Zukowski, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2009.

Słowa kluczowe: inwestycje społeczne, kapitał ludzki, kapitał społeczny, polityka społeczna, Unia Europejska, zysk społeczny

Key words: Social Investment, Human Capital, Social Capital, Social Policy, European Union, Social Profit

Social Investment in Poland Compared to the Selected European Solutions

Abstract

The paper presents the research results of the *Innovative Social Investment Strengthening Communities in Europe (InnoSI)* project. The main objective of the paper is to analyse the social investment approach implemented in the practice of social policy in Poland. The social investment instruments established in other selected European countries are also included in this article. After introducing the theoretical and conceptual background of social investment, the following models of social policy

in Europe are described: Anglo-Saxon, Continental, Mediterranean and Nordic. The typology proposed by G. Esping-Andersen is used to present the approaches to social investment in four European countries represent four models: the Great Britain, Germany, Greece and Finland. Then the Polish social policy case study is analysed. The results of scientific literature review and policy analysis show that Poland represents another type of social policy model, named as paternalistic-market hybrid, inspired by different European solutions. In this model the social investment instruments like for instance parental leaves, vocational trainings, and social activation of elderly people go together with traditional social compensation and benefits.